

„ЗАСТАВА“ излази два пут у недељу, четвртом и недељом.

Цена је на годину 10. фор. на по год. 5 фор., на четврт године 2 фор. 50 нов. а. в. за Аустрију, а за Србију на годину 100 гроша на по год. 50, а на четврт године 25 гроша.

ЗАСТАВА.

Огласи се рачунају по лични врта, које из гур монта заузимају, иаа свјку врту плаћа се за први пут 7, за сваки даљи пут 5 н. Осим тога за жиг увек по 30 н. Дописи се шаљу у редништу а предлази ад-министрацији „ЗАСТАВА“ у Нови Сад.

Број 99.

У Новоме Саду, у недељу 29. октобра 1867.

Год. II.

Нови Сад 27. октобра.

Гарибалдин покушај за ослобођење Рима несретно прође! То сложено потврђују италијански и француски телеграми од 23. 24. и 25. окт. (4. 5. и 6. нов.)

По телеграмима италијанским (из Фиоренције) од 23. окт., Гарибалди је био пристао, да се повуче из папине државе натраг, и кренуо се са 3000 добровољаца према Абрџима. Код Тиволи ударе на њега 12,000 папних војника. Ту се, отвори страховити и огорчени бој. Губитци су на обе стране врло велики. Вели се да су 500 добровољаца учињени за борбу неспособним. Чим су рањеници прикупљени, повукао се Гарибалди натраг у границе краљевине. Никотера (који је левим крилом Гарибалдовоца управљао) стигао је са својим штабом у Напољ. Његови четници враћају се својим кућама.

Италијански званични лист („Газета уџичале“) непризнаје, да је Гарибалди био склопно се на повлачење, него напротив јавља, да је он, необвинујући се на савете владе, хтео свој покушај продужити. Тек што је то рекао, исти лист потврђује, да је Гарибалди код Тиволи нападнут и разбјен. Одкуда да буде Гарибалди нападнут код Тиволи, ако није био пристао на повлачење? Та ако је збиља био науман, да противно саветима владе продужи покушај, зар неби било доследније да је нападнут и разбјен пред вратима Рима, него на путу из Монте-Ротондо у краљевину Италију? Да званични лист не баца кривицу на Гарибалду, само да би опрао владу од њаге издајства? —

Париски „Монитер“ од 24. окт. (5. нов.) позива се на депеше из Фиоренције, и вели: „папна војска суздрема је у недељу (22. окт.) Гарибалдове чете код Тиволи, и одма је на њих ударила. После жестоког боја Гарибалдовци су се куд који разбегли, оставивши на бојном пољу 3000. које погинулих, које рањених, које заробљених.“

Шта је са Гарибалдом и спасеним добровољцима после разбоја? По „Монитеру“ од 24. т. м., Гарибалди је успео да се спасе у Терни. Италијанска власт одведе га одатле са његова два сина у Фиоренцију. У исто време ђенерал Рикоти, главни командант италијанске војске, задржао је и обаворужао на граници 4000 Гарибалдоваца, који су у област краљевине ући хтели. — Италијанска „Газета уџичале“ пише, да је Гарибалди хтео ићи на Капреру, али је влада за нужно нашла задржати га у Варијану. То потврђује и „Монитер“ од 25. т. м., речима: „Гарибалди је у Финјини са своја два сина затворен, од стране италијанске власти, и одведен је у градић Варијано.“

За Гарибалдовцима повукла се натраг и краљева војска из папине области. Званично се из Фиоренције јавља: „почем је разлазом добровољаца свако посредовање краљеве владе учињено неопотребним, закључено је да се краљева војска повуче натраг из папине области.“

Уз то се вели: „Повратак добровољаца, повлачење наше војске одузимају сваки основ или сваки изговор новом француском посредовању. Влада очекује, у сагласију са изјавом царског министра од 25. окт., да се Франгузи натраг повуку, да би отворили пут преговорима за коначно решење римског питања.“ — „Корriere Италиано“ изјављује наду да ће француска војска Рим оставити, и докле дипломатски преговори трају, само на Чивитавеквију ограничити се. — По једном телеграму из Беча од 25. окт. (6. нов.) Француска је дала на знање италијанској влади, да је истина благодарна што се италијанска војска натраг повукла, али још неможе своју војску из Рима повући. Присуство француске војске у Риму једино је, вели се, поуздано јемство за независност папине столице.

Као што из Фиоренције јављају, италијански министар спољашњих послова расказао је нову посланицу дипломатским заступницима Италије на страни, о догађајима најновијим.

Како ће се даље развити римско питање, пошто је тако сасведено на дипломатско поље: то је питање, на које будуће вести одговорити имају. Хоће ли народ италијански са скрштеним рукама и уочен остати пред владом, која не беше у стању достојно подпомоћи патриотско и слободњачко предузеће Гарибалде: то је питање, на које само догађаја у Ита-

лији одговорити могу. Ако је истина, да је Гарибалди услед неперства од стране владе тако злосретно прошао, и ако је истина, да опомене које се данас са свију главнијих тачака Италије Фиоренцији управљају, нису правна претка: онда ко може добар стојати, да бура народног огорчења и гњева неће скорог дана днџи се противу владе која је на кршину, а компаса нема?

Докле „Опинионе“ уверава, да досад никоја сила није се изречно најавила за француски предлог о сазивању европске конференције, ради решења римског питања: из Берлина јављају, да такав предлог није ни чињен од стране Француске, бар Прусија, вели се, о њему ништа незна. Говори се међутим, да је француски предлог за конференцију послан само католичким силама.

Бечка „Н. Ф. Преса“ доноси из Франкфурта један телеграм од 25. т. м., по коме је Италија позивала у помоћ Прусију, а ова је одговорила, да ће само онда посредовати у римском питању, ако и Француска то захте. У исто време „Келн. Цтг.“ јавља, да су на источну и јужну границу Француске послани генерал-штабни офицер, ради проматрања нових тачака за одбрану. То је очевидна противуречност предпоменутом телеграму из Франкфурта. На што нове тачке за одбрану, ако Прусија неби хтела да има ништа поменано са Италијом без одобрења Француске?!

„Ендепан. белж“ саопштава следећи телеграм из Лондона од 22. окт. (3. нов.): „аустријски министар Бајет послао је из Париза један распис аустријским представницима код великих сила, у коме пише, да су Аустрија и Француска сагласне у свима главним тачкама общте политике, премда нису закључиле прави савез. Аустрија остаје страна септамбарског уговору, али она се неодриче учествовања у конференцији за римско питање, ако би се та сазвала. Аустрија, даље, одржаће уговор пражки, по коме Немачка има уредити своје послове сасвим независно. Политика дворова: француског и аустријског у источном питању биће убудуће истоветна.“ „Ендепан. б.“ неверује у озбиљност тог телеграма; међу осталим он напомиње, да је Француска придружила се Италији, Прусији и Русији у опоменама које су најпосле султани учињене за Кандију, докле се Аустрија уздржала од учешћа у том заједничком кораку сила; то напомиње белгијски лист, па додаје: „то је сасвим чудан почетак истоветности будуће аустријске и француске политике на истоку.“

Из Цариграда телеграфшу 24. т. м., „Велике припреме шилу се у Кандију. Кажу да ће в. везир још месец дана тамо остати.“ По писмима из саме Кандије од 6. (18.) окт., стаје Кандије није се променуло. Острво је у рукама Хришћана, наузимајући градове. Покушаји „помириви“ в. везира и Кабула наше прошли су напрасно. Турци тако мало имају власти у Кандији, да Крићани правилно сабирају порезу и десетак од свију производа.

По најновијим вестима из Мехике, Хуарес је изабран на ново за председника републике.

Наш народни положај. Наше народно уздање.

XI. Човечанско братство.

Наука, у којој је сва умност — снага и достојанство човека, учи да је у свију људи истоветна крв, месо, кости и све што је нужно у саставу њихова тела. Философија, која је наука науке, доказује да сви људи имају истоветну душу: слободну, али одговорну; грешну, али способну да се поправи и усаврши.

Чему наука учи и што философија доказује, то историја — матери науке и философије — потврђује. Из истоветности телесног састава и душе, историја изводи сагласност потреба и интереса људских, и осведочава ту сагласност делом наследног и непрекидног напредовања човештва од варварског непријатељства братској узајамности, од дивљачке усамљености и саможивости друштвеној сарадњи за общте добро.

Корачимо само од прага првог човека, који се жељом испод руке у бели свет ступа, и шта ћемо видети? Пред нама је гроб првог брата, убијеног Каиновом руком; иза тога гро-

ба еретамо светог патријара Аврама, који своју жену неверно Фараону продаје, да би се и сам купљеним робинама продао; еретамо, даље, пастира Јакова, који 14 година стадо чува, да би једно срце на две жене поделио; па онда, цара Давида, који из средине својих 500 жена целатском руком отима једину жену другог; па онда, премудрога Соломона, достојна сина Давидова; па онда, скитајућа се номадска племена, која разбојнички једно друго племене; па онда, крваве жртвенике пред небојењим боговима, у чијем огњу људске душе горју; па онда, царевине „великих“ са кулама људских лешева и непрегледним чопорима робова; па онда, све нове и нове тачке разних саревњивих секта и непријатељских раса. Све то опажамо и еретамо пролазећи у памети векове историје: али и насупротив свему томе долазимо: светињи фамилије, ујаченој наследном сопствености, па онда, слободној привреди са трговачким уговорима, поштанским свезама, царинским савезима, паробродима, гвозденим путовима и телеграфима; па онда, школи, цркви и штампари са добротворним установама за помоћ нејакима, немоћнима, оскуднима и страдајућима; па онда, дружиницама за узајмно поверење и подпомагање; па онда, савезу држава за узајмну одбрану; па онда, светским изложима производа људске радње и сарадње, и међународним саборима и договорима за човечанско братство.

Тако историја осветљује напредак човештва. Она води човека од несавршенства савршенству, и на сваком кораку осведочава непрекидност братске сазе, која, као свет човештва о себи, обухвата умна усилвања свију протеклих векова, и живи духом живог нараштаја, и преноси се као вечно наследство на све будуће потомство, наследство које се сваки новим напредком човештва све знатније принавља и све крепчије ујачава.

Пред таким сведочанством историје пада као престарео оно мњево: „докле се једном не смрдне, неможе другом сванути“; као и оно правило: „подела па заповедај.“ Да неидемо даље, и ту Солмерино. Краљевградца и Мехико сведоче, како онај блесак што неко за гроб другог тражи, није светлост белог дана, него је пламичак блудеће светлости, која се у истој ноћи угаси у којој и плане; и даље, како се подељени пре противу общтег непријатељства сложе, него што њихов господар доспе да владу своје људи на њиховим грбима осигура. Само на братским свезама између створења крвљу и душом истоветних могао се човечански напредак основати; само на утврђењу тих свеза може се развити и свет народа о себи као друштвима слободних људи, који тек общтим напредком своју будућност осигурати могу.

XII.

10) Вера у бољу будућност, у общте спасење.

„Човечијем роду, као друштву, урођена је тежња, да изрази све силе духа које су у њему, најпре мишљу, па онда делом. У томе је развитак људски.“ Тако је судио Данте, и суд његов подпуно се оправдава природним развитком свести о човечанском братству.

Осветшано хришћанском вером као сила духа, човечанско братство изражено је мишљу осамнаестог века, а делима од 1848. уписано је оно као трећа глава у политичном еванђељу европског друштва. Имајући слободу на челу, то еванђеље отвара једнакошћу права раван поглед свима за усавршање, па онда братском свезом грађанских врлина сједињава све узвишене духове; у племенитој сарадњи за поравнање свију оних провала, што су зле страсти и развраћене нарави међу јединицама изриле и изривају.

Вера у бољу будућност, у общте спасење, јест вера у ту братску сарадњу узвишених духова. Неможе се одрећи, да смо још далеко — врло далеко од оног узора, по коме се друштва и људи неће више делити преградама племена, народности, вере, расе и „природних граница“; по коме неће бити више Француза, Руса, Инглеза, Немаца, Мађара, Махомеданаца, Католика, Великих и Малохрвата, и т. д., нити ће се право „ваше и наше“, „своје и туђе“ мерити бродом бјанета и топова, него ће слобода бити общта отачина, наука общта снага, и напредак общте право свију људи, а земља

ће представљати велики божи дом, уједињен телеграфима и гвозденим путовима, осветљен штампом и јавном истином, заштићен братском узајамности, испуњен благосовима љубави и общте добру. Далеко смо од тог узора, али досадања непрекидност наредовања на пољу братске друштвености, недаје ли јамства, да у садашњости није крај судби човештва? Неодаје ли сваки напредак науке утицај общте свести на дела људска? Непоначи ли и дух братства све дубље друштва, што је јачи утицај свести на дела? Одривати то, значило би одривати природни закон ума, који човека човечности води. Но тај закон неможе се одрећи, над жива истина за њега говори.

Жива је истина: да напредујућа умност уводи све више правду на место неправде, разумну общту вољу, на место слепог људи појединих, заслугу на место случаја. Умност упитомљује сурове нарави и развија вредноћу, штедњу и узајмност услуга, којима се извори производства на све стране све једначије подељују, и природна блага међу народе све равномерноје изливају. Под утицајем умности бићају из дана у дан све више људи позвани на уживање умних, моралних и физичних добара. Умношћу уноси се човек ближе и ближе узору общтег братства.

Заста, одак човештво за себе зна, оно никад није било ближе узору своје, него што је данас. Данашњи је човек ученији, па и поштенији, и братством напреднији, него што је икадашњи досад био. Кад се од назаде прошлости до данашњег напредна дошло: са колико јачом вером можемо надати се, да ће се из напредније садашњости још напреднија будућност развити? Кад Христос учаше, да су сви људи браћа: братства међу људима небеше ни оволико колико га данас опажамо; верујмо у дух братства, и братства ће све више у делу бити!

СА УГАРСКОГ САБОРА.

— Пешта, 25. окт.

Данас је шести дан, како у дољној кући уг. сабора траје парламентарна борба о поступку министарства спрам хевешке жупаније. Има и споредни околности, које разјашњују, зашто се сабор око једне жупанијске ствари толико дуго бави; као што је та околност, да „рајхсрат“ још није готов са „делегационим законом“, па зато уг. сабор протече решење о „квоти“, која би на дневни ред доћи имала. Чег је ради расправа о „Хевешу“ као наручена — али ипак хевешки ствар по себи је од велике важности због тога, што се у њој важна питања сукобила, у којима се странке у Угарској разилакују. Правац спољашње политике, начин поравнања са Аустријом, министарска и муниципалска система у свом међусобном одношају, сукобу, и сугласу — све се то у малом, као зраци сунца, призматисе у „хевешком питању“; оно је дало прилике, да се разне странке опет после дуже почивке правдају пред јавним мњењем, да се мере међу собом, и положај свој обележе. Свему је томе непосредног повода дало „Кошутово вацко писмо“. Кошут је у том писму, у ком се на избору за посланика у Вацу зафалио, и уроке навео зашто неможе у земљу доћи, изложиво мисли своје о поравнању са Аустријом, осудио је ово, и изрекао је своје мњење, „да се независност и самосталност Угарске са владом аустријског дома сложити не да.“ Ово је писмо „М. Ујшар“ саопштило. Влада је дала исто конфисковати. Варош Јегра закључи адресу Кошуту на то писмо. Министарство наложи хевешкој жупанији, да уништи то закључење вароши Јегре, која небудући краљевска жупанија подпада, као оно наш Бечкерек торонталској жупанији. Скупштина хевешке жупаније одговори, да она неможе и неће то закључење уништити, једно што и сама мисли, као Јегра, друго што је Јегра властна, закључења те струке доносити, и зато не подлежи у том обавиру жупанији. Министарство и опет наложи жупанији да изврши налог владе, с изјавом, да је за случај непопуљности краљ. комесар наименован, и е претњом, да ће он почети делати. Скупштина и опет изјави: да неможе и неће извршити владину наредбу — и комесар је већ био ту, који скупштину разустуи, већо деловање за даље до даље наредбе обустави.

Ово је повод да интерпелацији Алмашије, на коју је министар унутрашњи дела 18. окт. одговорио, правдајући поступак владе, једно с тим, што је Јегра прекорачила границе делокруга свог, друго с тим, што је жупанија била дужна, извршити наредбу владе, треће с тим, што је влада била дужна на пут стати одобравању и распрострањењу коштуови начела, која основне законе државне и прагматичну санкцију подковавају. Ствар буде на сутра дан одложена — и крајња левица преда пред суд ставе; левица пак предлог, да сабор најави, да поступак владе спрам „Хевешке“ не одобрава. Дуго би, а за нашу публику жељда маловажније било, све наводити, што је са разних страна у тој ствари речено. Ја ћу најпре главне црте и положај странака да означим, па онда по могућству сабор и тежње његове да карактеришем, колико се то из дебата провидити може.

Две странке стоје окомце једна према другој: владина, или Деакова, и крајња левица; ова је на поступак владе, и на то, што она у исти мах Бесермешија, уредника М. Ујшпага због саопштења коштуовог писма на суд изазива, одговорила са предлогом, да се министарство обтужи. Крајња левица присваја свакој општини, па и Јегри законито право, да своја начела, своје симпатије најавити може; присваја жупанији право, да неизвршује незаконите наредбе владине, и зато министарство због повреде закона криви. Деакова странка вели, да жупанија има право представке, али да поповљени налог владе извршити мора, а може своју тегобу подвести сабору, који је једини судија влади. Левица је била у чудном положају; она није порицала дужност жупаније, да поповљену наредбу изврши, али је поступак владин за неполитичан држала, јер би га само изванредне околности оправдале, а овде није било изванредне потребе, јер је земља мирна, престо сигуран. „Шта, рече данас Деак, није изванредна околност била, кад се наповеда и усваја начело, које прагматичну санкцију, и основне државне законе подковава? Бог да сачува Угарску од тога, да тако што редовно буде.“ У тој се израци огледа сва тежина и оштрина распре; она осветљава ситуацију. Коштуова писма учинила су велику сензацију на све стране.

И левица зна, да у том лежи значај питања — да ли Коштут, или Деак — Андраши имају право у главном начелу и правцу. Но левица несме да то јавно призна, она ствар маскује — као да би питање било само о одношају жупаније министарству, и о целисходности поступка владиног спрам жупаније. Гици вели, предмет је распре питање другог реда, зато не би морало министарство пасти, баш да му и поступак неодобри; Шомшић одговара, баш да му је другог реда, да није основне Коштуовог писма, и усвајање начела његови. М. Персел — он је намећу левице и деснице високо. Човек, који је год. 1848—9. тигар у Бачкој и Банату био, наповеда сада сам да је јање, и ипак га десни судбина, да оном руком, којом је подписивао смртну пресуду Србина, сад као председник одбора поднесе предлог, да се Бесермеши суду изда. Персел осуђује начела Етвеша, неодобрава поступак владе, али ипак бои се, да би реакција наступила, кад би ово министарство сад одступити морало, и предлаже просто прела-

ПОДЛИСТАК „ЗАСТАВИ.“

Бузепе Мазини и религиозна страна италијанског покрета.

(Продужење.)

„Признаје се светиња предања, јер је то хранилиште оног напредка, који је већ постигнут; признаје се светиња личне свести, јер је то јемство, јер је то сретство, да буде и од сада напредка.“

„Захтевају се дела што су вером осветљена, а не само проста вера као судилиште заслуге и као сретство блаженства.“

„Нова формула живота одбацује догму милости (помиловања), јер то одриче ону свима људима дату способност, да се усавршавају; она одбацује и предестинацију, јер то пориче слободну вољу и одбацује догму о вечној вази; јер то одриче ону бојанску стихију што суштаствује у свакој човечијој души.“

„Нова формула каже, да није истина, да се човек не може усавршавати за време овог кратког човечијег суштествовања; нова формула каже, да је истинита идеја, да кроз бесконачан број индивидуа и екстенција полако ама непрестано напредује човечије биће (човечије ја); нова формула сматра посланство човечанства са сасвим другог гледишта и срушава двојство и антагонизам међу небом и земљом, јер учи, да је овај свет стан који је човеку одређен и на коме је он дужан, да заједно своје блаженство својим сопственим делом. Отуда долази то, да је човек дужан покушати, да преобрази овај свет мишљењем, радом и жртвама; отуда се рађа дужност, да

зак на дневни ред. Гица иетина на то одговара, да би наопако било, кад би то тако било. Да онда сабор не би био парламенат, кад се влада не би из левице уасла, ако би ова величина у сабору добила — али ипак и сам Гици, сама левица увиђа, да би усвојењем предлога левице опасна криза наступила, и отуда, да је левица онако млако говорила; левица се и овде владала онако, као што смо већ једанпут рекли: *ripnant, acti videere nolint.* (боре се, као да не желе победити.) Зато и јесте беседа Гицијева, била једна од његови најслабији, напротив Шомшића једна од најснажнији. Деак је говорио у средњу руку — и друго: „живио“ било је више демонстративно, него беседа намењено. Бесермеши и Мадарас од крајње левице лепо су говорили; завршну беседу? Тисе још нисмо чули.

И опет велим, писма Коштуова велику сензацију учинише. Име му се у сабору често спомиње, и кад га ко од деснице спомене, лева страна виче гласно „ељен.“ „Даларда“ (певачко друштво) дало је сестри Коштуовој серенаду.

У чему се разликују три странке у уг. сабору? Крајња левица не таји, да Коштуова начела одобрава. Десница ји осуђује — а левица? Она је политички савик. Она не да не зна, али не сме све да каже, што хоће. Она је најме у спољашњој политици ближе Андрашију, него Коштуту. Она жели спољашњи мир, бар док се Угарска не консолидује, не утврди; она одобрава алијансију Аустрије са Француском, у колико се на одржање мира клови, ма да би као претегу противу злоупотребења те алијансије на ратне цели, и аустријско-немачки интересе волела, да је Талијанска и трећа у савезу.“ Она жели на истоку мир — мирни развитак, исто оно, што је Коштут у обзиру истока за Андрашија кавао. Једном речи, она се у спољашњој политици слаже са Андрашијем, и по томе за сада и са Бајстом. Ако је дакле мир на истоку најубитачнији по народе на истоку, који ји на умно, душевно и материјално богаство осуђује, док не сазру, или боље рећи, не отруле за жртву напреднији суседи — онда нам је политика те странке опасна. У унутрашњој политици ова је странка желела личну унију са Аустријом, и тежи за слободним установама са муниципалном аутономијом — али и ту видимо, да Андраши најпре иде за претегом Угарске над „другим земљама њег. велич.“ а остало може судба са собом донети. „Ми сви тежимо једној цели“ рече данас Деак, „само разним средствима и путовима, и једни би желели пре да се до мете дође, којој други доцније сигурније доспети мисле. Већа или мања аутономија жупанијама. Једно је пак што обе велике странке чврсто веже, тако да ји то и приближи, ако ји што размакне.“ Шомшић, овај највећи противник Славенства и други изродности у Угарској, који је и председник одбора четридесеторице за народности, употребио је као највећи маљ, најчврћи топуз противу Коштуовог писма и левице ова: „Шта би рекли, кад би се когод нашао, који би иза границе Угарске писао, да се самосталност народности у Угарској не може сложити са јединством угарске круне, кад би таку изјаву најпре једна, па друга, па десета, па у наоколу и у накрет општине усвојиле, а влада би са скрштеним рукама то гледала — шта би рекли?“ И бурно живио и пљескање

још овде на земљи остваримо свој идејал за рад добра и благостања потоњих (будућих) нараштаја, у колико то у нашој снази стоји, и да одиста остваримо, уколико можемо, појам божијег царства још овде на земљи.

„Религиозно досматрање, које ће полако али сигурно ступити на место старог посматрања, поставља ново гледиште: да дотерујемо и модификујемо непрекидни васцели живота човечанства, што је само већ довољно, да дотерујемо и модификујемо цел, наравствен и закон и методу нашег суштествовања.“

„Кад се поцепају све свезе са старом догмом као изветшале и без вајде за свет, који је науимо, да прогласи нову догму, онда папство нема права да постоји. Пре је било од вајде и свето, ама је сада постало извор покварености и безнаравствености.“

„Некада је било од вајде и свето, рекох јер данас није — имаде већ осам пуних векова — папство одржало у јединству моралног живота, ми не бисмо били у стању, да остваримо ово јединство што сад долази. Да писмо имали догме о једнакости на небу, не бисмо сада били спреми, да проповедамо догму о једнакости на земљи. Ама ја рекох, да је данас папство постало варалица и да је извор безнаравствености, јест, папство је лажа и извор безнаравствености, јер је то свака велика установа, која хоће да још одржи своју важност, и пошто је већ испунила свој задатак. Напредан је био, кад увело робовање на место убијања побеђеног и безоружаног непријатеља, што је онда постало, а и када се изабрала блажија форма, да од робова постају слуге. Кад се створи грађанска класа, и то

показа, да је жицу погодио, да је опозицију у срце десно, да ји је стравоитом грозом ти речи као маљем поразно. То је једини одјек у сабору на Коштуову изреку: да је требало најпре Хрватску и Славонију и „народности“ у Угарској измирити. То је кључ тајни: зашто се питање о народностима толико провлачи, кад се за „Хевешку“ има недељу дана времена. Пулски рече, да су Мађари, кад им је отачбина разкомадана била, сваки у својој жупанији малу отачбину налазили, што је основ аутономији жупанијској: — ми Срби, Романи, Словаци, Русини, вичемо и вичемо, осигурајте нам таке мање кућице — али Шомшићу се привиђају читави градови независности равни „народности.“

Оволико за сад.

— Пешта, 25. окт.

Јавио сам вам, да је овамо бански наместник Раух са Јов. Живковићем, приседином банског стола дошао, и да ће данас у Вуковар, а одатле у Карловце ићи, као што су и отишли. Живковић говори, да одкако је свој последњи предлог на сабору натраг узео, није више утицаја у даља дела имао, но да га је Раух сад позвао, да никако другачије не чини, но да с њим у Срем иде, што је напоследњу под тим условом обећао, ако се најпре у Пешти буде известити могао, шта и како мерсдакле особе о поравнању са Хрватском и Славонијом мисле; Живковић се у тој намери разговарао са Деаком, јуче са Етвешом. Основе поравнања од угарске стране биле би ове: Хрватска и Славонија да има домаће законодавство и домаћу одговорну владу у оних структурама, које чл. 42. год. 1861. наводи (унутрашња дела, дела правде, благочести и просвете са домаћом финансијом). Начелник домаће владе, који би остале одговорне чланове владе (земаљске секретаре, саветнике, или под другим називом) њег, вел. предлагао, имао би сам на према подише уг. председника министарства за опште државне ствари. Законодавство и управа они заједнички дела, која на делегације у Бечу не спадају, било би у Пешти. У том би сабору била Хрватска и Славонија сарамерно, према колективно заступљенству. У управу за така дела били би држ. подсекретари за Хрватску и Славонију, но управа би ишла преко земаљске домаће владе. У бечку делегацију шиклаа би Хрватска и Славонија сарамерно број делегата, по вољи или из самог зем. сабора, или из своје курије у Пешти. Ишло би се на то, да се крајина као саставни део Хрватске и Славоније засад административно и судски са Хрватском и Славонијом споји. Етвеш је говорио и о том, да се Далмација споји са Хрватском, ако то Далмација узхте. О Реци некад ни говорити. Река, вели се, жели, да је угарска — мора дакле бити.

Види се, да већ на самом питању о Реци мора се развити нов покушај поравнања. Но још већа је прецага: октројка саборног и изборног реда. Што смо пре рекли, и сад остајемо при том, да се на терену, на основу октројке ширити и поравнавати неда. Октројка има важне измене саборског предлога; тако између осталог по саборском предлогу конституира се сабор, кад буду две трећине изабрани заступника у сабору; по октројки кад кад је преко половине (дакле један над поло-

беше напредак од слуговања. Кад би данас некое звекнуло у главу, да заведе робовање и слуговање, када би се неко усудио, да данас искључи сиромаше (пролетаријате) од права и добродети друштвене организације, заш би сваки рекао, да је непријатељ и прошле и потоње цивилизације, да је учитељ безнаравствености.

„Дужност нам је дакле свима, да задобијемо тврдињу будућности, и да стечемо победу истине, да огласимо рат папству и то не као бајаги само световној власти папиној — та ко би се усудио, да ту власт одриче признатом божијем заступнику на земљи? — Већем папству по себи и за себе. Дужност нам је, да се вратимо ка догми, што је темељ његовој установи и да покажемо, да је папство слабо и да не одговара моралним потребама и правима и да неодговара вери човечанства што се сада јавља.“

„Ко данас нападне на освојача Рима па опет вели, да поштује папу и да је добар католик, тај противуслови или је пука претваралица.“

„Они, који хоће да реше ову проблему па предлажу, да се створи слободна црква у слободној држави, ти су се или устразили од несаког јадног страха или у њих нема ни искрице моралног убеђења.“

„Добро је раставити државу од цркве, јер је то оружје против покварености цркве, која није више достојна да се црквом зове. То растављење као сваки програм условљене слободе — није ништа друго до прећутно изјасњење, да је трула и да треба срушити ову

вином) свију, дакле и лични (вирили) чланова сабора.“

Оволико вам о путу Рауха и Живковића у Срем јављам; из Срема неће се даље ићи, но преко Пеште натраг. Ја сам уверен, да Живковић неће што преко и против свог уверења заступити — али је пут кљивав; док је не само октројке, него и данашње владе у тр. краљевини, која је тирански, горе него у Босни, поступала, и пут свој ако не крвљу, а оно толиким сузама и жртвама невини породица означила — догде неможе бити поравнања; то пека и у Пешти и Бечу верују.

ПРОМЕНА У КРАЈИНИ.

Ово дана разнео се по крајини глас, да је високо министарство запитало подчињене власти по крајини, да ли би угодно било, да се у крајини неограничена деоба допусти, и да је продавање и куповање земље сасвим слободно; — да се дакле закон о досадашњем „штамгугу“ укине.

Власти су одговориле, да слободна деоба, не само да треба да се допусти, него је већ од двадесет година у обичају, а „штамгуг“ само се од осам ланаца на вичито тешко продаје, а под аренду даје се и без допуштења и последња бразда.

Комуније има само у конскрипционом протоколу, а код куће је сасвим друкчије; тамо је друштво у толико комунија у колико су партаје, које под једним кровом живе, — једна кућа. Има случајева, где у једној соби по четворо разделно живе, а у диној авлији има по шест оделени зграда, које свака свога старешину имају.

Из тога гласа о промени у крајини свакојак се комбинације изводе.

Једни веле, да министарство у ствари мисли, да направи ђуприју за прелаз крајине у провинцијал, и да је ту уплив мађарски главну ролу играо.

Други мисле, да је министарство радо, да претвори читаву крајину у милитарне комуније, где с малим изузетком грађански закон суди, и да тим олакша улазак Мађара и Немаца у крајину, који се немогу никако на садашњу крајиничку систему да склопе, јер под том никоја вера непрокопа.

Али по називању господи, који су посвећени у званичне послове, хоће се тим повим уређењем да стане на пут опадању материјалног стања у крајини.

Променом досадашње системе, ма и за љубав оних, који се тек мисле населити, сама влада признаје, да није народ крајинички крив, што тако рђаво стоји, него система. Сам устав крајинички укинуће крајину; јер сам устав дотерао је до просјака.

Хиљадама најкретчији радина одвлачио је у највеће доба рада на страну, хиљадама терао је да код куће дагубе.

Ко проведе своје најлепше године картајући се по касарнама и варошким кућама, никад вредан радни не постаде, а камо ли ваљан човек. Сама система правила је граничара солдатом — дејштинном, а кућног другара — неваљалцем.

Законом, који условљава данашњи комунизам крајине, власт старешине — власт је која сме порцију плаћати и за читаву кућу под затвором седети. Власт, која права нема, догде је власт док је се боје. Старешина у кра-

установу, од које смо принуђени бранити своја права као људи и као целина.

„Може бити да је добро у прелазном добу позивати се на индивидуална и заједнична права против ауторитета религиозне установе исто тако баш као што је по некад нужно, да се други неокужи; али основ тог маневрисања треба да је исцрпљив. Кад се то учини онда ће земља гледати кроз прете тим привреженим маневрима, па ће гледати и учити како ће се повратити постојано стање ствари и позитивна органска начела која су одређена да уреде ово постојано стање. Ако се пак почне прећуткивати, онда ће народ навикнути, те ће растављати наравственост од политике, теорију од пракције, идејал од дејствителности, небо од земље.“

„Кад се једном угаси вера у прошло јединство и уведе нова вера у ново јединство, онда ће се изабрати држава за цркву. Држава ће остварити једно морално начело и биће представник наравственог закона у најразличнијим манифестацијама живота.“

„Док је црква растављена од државе, она ће увек гледати да за добије на ново власт над државом зарад интереса одбачене догме. Ако је држава растављена политиком што све пориче од сваке заједничке и признате вере (као што је у атеистичком француском парламенту), онда ће бити жртва анархијској науци о суверенству индивидује и о обожавану материјалног интереса; почеће обожавати самољубље и довршена дела, а одатле ће морати прећи у деспотизам лек против анархије.“

(Продужиће се.)

Јуни мора бити Краљевић Марко, ако хоће да му се старешинске заповести слушају, иначе је он господар који највише служији мора. Истина да он има по закону власт карати, кад млађи хоће да слушају — али кад неће? Онда нека их јави власти. То је онда нешто и хашило, кад су на свакој трећој речи капетановој батине ницале, али шта ћемо сада, кад се несме ни активан војник батинати, а камо ли онај, који није у служби? Ако сад старешина млађе своје тужи — ето пркоса; власти се дотужи затварати, па најпосле рејне: „свршете сами како знате.“ И тек кад се до крајности дотера, кад се братска крв пролије, онда се досете шта ће радити да мање свађе буде (од права мира ни спомена нема); један на један крај авлије, други на други; власт то види и чује, али се чини и да невиди и да нечује. Ето како се оне силне кућице у једној авлији граде.

Да отац има власти тестаментално са имањем располагати, било би и послушности; али крајиничким законом отац је са сином изједначен чим овом 18 година, а кад оцу 60 год. буде, онда је синове право надјачало, отац је онда у кући девети у плугу, јер је „unzurechnungsfähig.“

Само се у крајини може видети, како син оца за косе преко прага вуче, само се у крајини кољу и убијају сваког боговетног дана рођена браћа.

Са чега је земља Инђија проклета, са тога је и крајина. Бог, који је послао своје анђеле, да Инђију стамене — послаће и време, да укине то тешко безакоње — крајинцу.

Непоштовање старији, то је прво безакоње у крајини. Друго је зло, које се из крајиничког закона излегло — преко лењствовање. У крајини још данас није на чисто то питање: „шта је моје, шта ли је твоје“; тамо је све „наше.“ или што је жалосније за пракс, тамо је све „моје“ и све „твоје.“ Лепа идеја, да није из Утопије.

С тога ни једна деоба у крајини, није без боја и инага прошла, и ни једна није пре свршена, док није обе стране што грђе оштетила.

Два брата заједно раде и по дужности једнако терете деле, а кад дође до права — до делења добита, онда онај боље стоји, који једну мушку главу више има, ма небила од једног дана старија. Кад дакле један види да за интерес другог тежи, то се одма штранге попусте. Таком човеку остаје док је још у друштву да бира, да ли волије луда бити, или леђшина; и може ли му се замерити што ово последње волије.

Треће је зло, крајиненпоштење и лењствовање заједно, које је у крајини посејано законом да старешина неможе непокретно имање, ни продати, ни под аренду дати, без саизвољења комуније и комунија без допуштења од власти, с чиме је пут живљој радњи и промету препречен.

Редак је прост човек, који ће, кад зна да му је закон на страни, радити по души и поштењу. Кад дођу виле очима, даће и последњи ланац, мећаће Бога на тебе, да га купиш, и клећети се својом децом и свим светима на небу и на земљи да неће натраг ударити, а кад Бог увек благослови, па се њива тешким плодом заталаса, онда је доведен у искушење, тешко му њиву прегорети, а тешко му је клећту погазити, и само крајинички закон кадар му је помоћи. Закон каже да погодба неважи, кад није од власти допуштена, да се дакле сме натраг ударити. Простак мисли да би згрешио против закона, кад то неби учинио, а и немисли, да је већ онда згрешио кад је погодбу учинио; на то ула вели: „нужда због мења; онда сам могао против закона у радити, а сад, кад нужде немам, несмем ни закона мењати.“ и по закону превари кушца. (Свршите се)

ДОПИСИ.

Д. Б. — Арад, 24. окт. Српска се омладина у задругама из више племенитих целиа, а наиме: из целии и ширеца народне свести и српске књижевности, склапа. — Сваки Србин зна, да се над зренивом своје књижевности бурни облаци гомолају, које — ако омладина неће растерати, други дојиста неће. —

Па на жалост виђамо, да у пркос тој племенитој целии омладине, наша књижевност не напредује. — А с чега? — Не, што немамо ваљаних књижевника — има у нас људи, који би кадри били осветлити образ народа српскога са његовом књижевношћу, — али претплатника односно скупиоца нема. —

Гледајмо само, колико претплатника има „Толдијина старост“, зар цела Војводина и Србија само 40 предплатника да на једну књигу даду!

Има још више добрих дела, са још мање претплатника. Ја знам једне, које из Новог Сада, Београда, Бечерека, Клинеде, Сомбора и још из више већих српских места — нема ни једног претплатника. — А ко је тому крив? — Омладина!

Раден се човек неможе заузети око скупљања предплатника; — он мора гледати за свој лебац, којим се рани, — којег он својим трудом знојабо стиче. Радо би он покрај свега тога приложио за напредак свога рода, само да има преко кога. —

С тога ја у име развита књижевности наше предлажем, да се у омладинским друштвима, како у књижевним, тако и у певачким, — па и тамо, где нема таквих друштава — склопи један одбор од неколико чланова, који би се, — како каква ваљана књига угледа света — одмах прејавио издаваоцу на неколико комади, — па мах пре (са савезничким новцима) ил после исплатио, после да одреди из свог круга једног или двојицу, који би књиге распродали, и њима би се у награду за труд по један комад давао.

То би сваки учинио, што би за дужност своју сматрао, ако му је драго име „Омладина.“

Браћо! Држим, да се само тим начином нашем већем злу доскочити може, и књижевност нам до цветајућег степена подићи; а ако имате бољег средства за тај посао, ви га обелоданите, а ја ћу га с моје стране драговољно примити.

А. М. — Јегар 21. окт. Чувство народности србске неда се ни овде угасити, ма да у сред туђег света живимо. Истина малом снагом, али крпком вољом и жарком љубављу, прама роду своме скуписмо се јуче у дому православне общине наше, и у благословеној слови, овдашњих и овде учећих се Срба, склописмо у име божје братиску друштину под именом „Гора“. За председника изабрасмо нашег свештеника за подпредседника Зорића; за благајника Обрнежевића, а за секретара В. Стратимировића.

Главна циљ наше друштине управљена је развиту србске народности уобште и србеког евања посебно. Закључено је, да у друштину учествују и наше сестре Србинке ради усавршења у србеком језику. Друштину ће се бријутити, да што више листова и књига себи набави. Имамо се похвалити, да нам је врли наш Србин и адвокат г. Арзидије Обрнежевић подарио један наш, и један стран политичан лист и 20 комада књига. Угледајући се на благородни овај поступак поклоно је честити наш капетан, Јован Зорић, своту на издржавање једног листа и више србски и немачки књига. Даље, Влада Стратимировић дао је један лист и више књига, Милош Јанковић дао је „Вршачки Лист“; Јован Дубрава, романики лист; Јован Јовановић правник и уредник мађарског листа „Бузогањ“ поклоно је свој лист, а остала браћа чланови распорезују опет међусобом потребне остале трошкове.

ТРЕЋЕ ПИСМО ЛАУША КОШУТА

уреднику „Пешти Нашлова.“
(По „Хону.“)

Најопаснији моменат у погодби о заједничким пословима лежи у томе: што је Угарска с једне стране ставила снагу државној влади на располагање, и с том снагом ју подстакла на то, да тера ону политику, којој је циљ: „да поврати велики и стари историјски положај“, с друге пак стране, што угарски сабор с мађарског гледишта за обуздавање те политике ни толико моћи није за се задржао, колико су и негдашњи еталежи и редови имали.

Погодба о заједничким пословима још није ни довршена у својим практичним појединостима, а већ је толико подстакла политику, која тежи за повратком старог историјског положаја, да нам по мњењу целе Европе рат грози, и то због таквих намера, које су користи наше отачбине посве противне; рат, који Аустрија никако неби могла водити, да угарски сабор није напустио становиште од год. 1861.

Два су данас питања на дневном реду, која могу изазвати европски рат, немачко и источно.

У пређашњем свом писму рекао сам, колико нас се тиче немачко питање. Сад ваља да то исто кажем и о источном питању.

Рецимо како у овј мах стоје ствари.

Постанак турске државе може се бројати међу највећа чуда у историји. Првобитна снага састојала се из 400 шатора (породица), с којима је Ортогур, отац емира Оркана на крају 13. столећа на обалама Сангана настанно. Ових 400 шатора били су колена турског народа, који је за мање него сто година готово целу садању турску државу, а за 150 година и Цариград освоио, те постао емом, од које је Европа стрепила.

По времена су се променила.

Није више снага турског народа, већ слабост његова опасна је по Европу, која га мајсторијом подржава, да не би неког место његово Рус заузео, те и Европи и Азији законе прописаво.

Турску државу може Европа против Руса, која тежи, да се шири, одбранити, ако је

сложена; али нема на њемји биле, која је може сачувати од унутрашњег распада; шта више неумитна логика историје из свог грла више Европи, да, кад би хтела ово растројство да предупреди, не би Турчина спаса, него руском господарству пут прокрчила чак до Востора и јадранског мора.

Турској су сили дани избројани. Ја сам закљона код ње нашао, кад су Аустрија и Русија науку моју искале. Живно сам међу њима и научно сам поштовати многу племениту црту њивог народног карактера. Захваљност и поштовање побуђују у мени саучешће према њиховој судбини; али обазревши се на то, да су им дани избројани, као што све прилике кавују, то као Мађар, као родољуб, као пријатељ цивилизације, само то могу желити, да, кад је већ историја турску државу у Европи на смрт осудила, смрт јој така буде, као што је Бог у природи наредио; да буде почетак новом, почетак слободном животу у земљи, која је тако много претрпила; да њене смрти не понине клетва европске слободе, и пропаст моје домовине.

Наша је корист у источном питању та, да Русија према југу нити земље осваја, нити уплив свој шири. — Наша је корист та, да Турчину не буде наследник Рус, него слобода народа.

Која је то политика, што је ова корист захтева?

Настојавати, да Русија усамљена буде према Европи. Ово ће јој стати на пут, да се не распростире.

И настојавати, да нас источни народи сматрају као пријатеље слободе, за којом они теже. Ово ће узбити руски уплив. Јер врло греше они, који мисле, да источни славенски народи за руским господарством теже, или да су зато, што су Славени, одма свеславени, т. ј. да би, одрекавши се својих народних особина, хтели, да се сви народи славенски под руским господарством у једно споје.

Ово никакво не стоји. Са свом ватром млађаног одушевљења упишу се, да одрже своје народне особине. Они хоће да буду Срби, Бугери, Бошњаци и т. д., а не Руси; они желе да буду слободни народи, а не руске слуге.

Истина је и то, и природно је, да кад виде, како Европа, а особито Аустрија поврх суседне Угарске према њима тера политику, која им смета, те не могу да постану независни, слободни народи са својим народним особинама; и онда наравно руским обманама попуштају, и бацају се у наручје Русу.

Туга за народним особинама, била је мати идеји свеславенства. Кнез Чарторијски је у цару Александру I. идеју свеславенства покренуо. О овом факту (чињу) имам писмено од грофа Замојског, највернијег пријатеља старог кнеза. Кад је Чарторијски, руски министар (мислим провете) видио, да се обновљење Пољске на безичном конгресу осујетило, рекао је с болом цару Александру: „Кад већ неможемо бити слободни Пољаци, израдите господару, да славенски народи под закриљем руским постану највећа сила на свету.“ Цар Александар, као што Замојски каже, приглаго је с младичким одушевљењем ову мисао, која није мисао слободе. Пољски народ, Богу хвала није очајање тако занело, да сам себи главе дође. Истребљују га као шуму, јер није пристао на то. Не васкрснуће он, и живиће, јер није пристао на то. Народи само онда умиру, кад сами себе убијају.

Нека пазн Европа, нека пазн особито Аустрија, и нека пазн свакога Угарска, која виси на кући Аустрије, шта ради; али југо-источни славенски народи, ако им се слобода и народна независност, да могу бити према Русима Пољаци, а ако се угуши у нама тежиња за слободом, или ако се увиде, да им се промене господар, могу бити и Руси.

Како дакле стоји ствар? Од како је Аустрија губитке претрпила, свагда па и у најновије доба слушамо, како је упућују, да тражи компензацију (напнаду) на истоку, а никада још нисмо чули једну јасну реч, још смо мање видели једно политично дело, и које би источне народе умирити могло оило. И председник угарског министарства само је толико једанпут на интерпелацију Стратимировића рекао, да: „Не лежи у интересу њив. вел., ни као угарског краља, ни као аустријског цара, ди смета мирном развијању источних хришћанских народа.“ — „Мирном развијању!“ — да лепе простодушности! Види се да гроф Андрашије није нов дипломата. Како је лепо и звучно мајсторију, да е много реча мало каже.

Угарски интереси од овога више изискују. Пошто се већ политика за Угарску у Бечу води, то изискују интереси угарски, да бечки двор одесно од себе одбије сваку пописао на компензацију (напнаду). Од питања о народностима доста нам је, колико имамо. Више нам не треба. Кад би све оне источне области, које око грба угарске висурују на тањину нам поделе своју приврженост круни св. Стевана (што за цело неће учинити) још би нам и онда ваљало рећи: „вахваљујемо, не треба нам: бу-

дите слободни и независни, и над то неможемо, склонимо узайиме сигурности ради савеза за одбрану; али будите слободни и независни.“

Ако неће отачбина наша да се упропаста, мора таку политику водити, која ће суседне источне народе, који за државном независношћу теже, подпуно умирити, да им од ове стране не прети ни спекулација Аустрије за компензацијом, нити да стрепе, да ће ко оружаном руком посредовати, да се одржи „статус кво“ (садање стање).

Ово нам ваља чинити, било да се обазремо на пољашњу сигурност, било на унутрашње наше одношаје. Јер само тако ћемо бити сигурни, да ће ако рат наступи, они наши суграђани, који су са источним народима у родству, с нама се сложено држити. Само тако се можемо осигурати, да ако ко с нама навали неће непријатељ у самој отачбини помоћника наћи.

Истина је, да цео свет верује у то, да бечка влада тежи за компензацијом (напнадом) или за посредовањем; ово је то, што руску агитацију највећма изазива. Истина је, да је поравнање у заједничким пословима код источних народа сумњу побудило насипрам нас, јер они (и то не без узрока) тако узимају, да је тиме Угарска начинила се послушним оруђем у рукама бечке политике. Необорива је истина, да се источни народи већма страше, кад помисле на аустријску супремацију, него ма од чега другог на свету. Требало би дакле да угарски државници на све суседе погледе и да им живот проуче; видиће, да се овај страх претвара у помаму, кад помисле, да их мудри компензатори као своју баштину и као чопор марве сматрају, коју без по муке могу Аустрији присајединити.

(Свршите се.)

ПРИВРЕМЕНИ

закон о изборном реду за сабор троједне краљевине. (Продужено.)

Изборне листине. § 15. Средишњи одбори одређују дан, кога се у сваком изборном котару имаде почети попис свих бирача; они су дужни највише осам, а најмање три дана унапред огласити то, знања ради у изборном котару свима обичајним начинима.

§ 16. Кад је тај попис свршен, имаде се одма започети бирање изборника и непрекидно наставити докле, док не буде обављено.

§ 17. Сваки се изборник напосе бира, при бирању њиховом одлучује апсолутна већина гласова. Ако нико нема апсолутне већине, бира се међу оном двојицом, који су задобили највише гласова.

§ 18. Ако неко мисли, да је противзаконито изпуштен из пописа тих бирача, властан је на дан, кад се бирају изборници, принесав потребита сведочанства, пред изборном депутацијом потражити своје изборно право. Изборна депутација изриче одлуку о том још пре избора и то без одроче. Ако је одлука рекламату повољна, може овај час вршити своје изборно право.

§ 19. Овако састављене листине бирача и изборника имају се јавно изложити на осам дана у биралитету, јер о том, да је то учињено, обавестити пучаство изборног котара с тим додатком, да је сваком просто за тај рок од осам дана изложене изборничке листине прегледати и приговарати им.

§ 20. Приговор може управљен бити против тога:

- а) да приговорник није уписан по закону у изборничку листину;
- б) да је тво трећи уписан незаконито;
- в) да бирање изборника није обављено редовито.

§ 21. Приговор се има устмено или писмено дигнути код председника депутације принесав потребите доказе. Изборна депутација има, ако нађе, да је приговор темељит, изборничку листину одма изправити, али иначе приговор без отезања вршити, те одлуку приговорнику устмено или писмено огласити.

§ 22. Ако је приговор управљен против којој листини изборној у жупанији или у којем граду, па ако приговорник није задовољан с првом одлуком, просто му је против ње најдаље за три дана уложити уток. О овом утоку одлучује коначно земаљска област. Уложени утоци имаду се решити, без икакве одлагаке и необјављају обављење избора.

§ 23. Ако се одлучи, да је уток темељит, има се одма изправити листина избора.

§ 24. Кад мине рок за приговоре, и кад су решени сви уложени утоци, имаду се листине изборне коначно завршити, те да је и кад је то учињено, на исти листина забављени уз подисе чланова изборне депутације.

То исто мора се учинити без обзира, да ли су уложени утоци решени или непу, чим иза рока устављенога за приговоре мише 14 дана.

§ 25. Жупаниски судци и градска поглаварства, жупанији и сви уреди држани су, да буду у помоћ изборној депутацији предлагањем критички књига, порезни листина, књига грађана, грунтоиничких изписа и у обште свию средства, што их к попису треба.

§ 26. Пригодом новог избора заступника имаду се изборне листине по изборној депутацији само прегледати и изправити.

Избор заступника. § 27. Средишњи одбори одређују дан за бирање заступника, али тако, да се избор тај узмогне обавити најмање 14 дана пре него што се отвори сабор. Дан избора има се најмање 14 дана унапред огласити у новинама и ним обичајним начинима.

§ 28. Бирање заступника мора бити јавно.

§ 29. К бирању несмије нитко доћи с икаквим оружјем.

§ 30. При избору има председник изборне депутације скрбити за редовни поступак и смислу закона, те је његово право и његова дужност, уздржати мир и ред у изборној скупштини.

§ 31. Области грађанске и заповедници оружане

силе држави су задовољити без приговора његову поому. на колико смера на уздржање мира и реда.

§. 32. Кандидатом за заступника саборнога смотра се, кога таквим означе у градови десет а у жупанија пет изборника, и то пред изборном депутацијом.

§. 33. Кандидати могу говорити у изборној скупштини само онда, ако их на то позове барем пет изборника.

§. 34. Тко кандидира за заступника, не може бити чланом изборне депутације у оном изборном котару, у којем кандидира.

§. 35. При бирању заступника гласује се особено и то устмено. Сваки изборник, који каквог кандидата предлаже, властан је, дамеђу изборних изборника двојицу предложити, који ће контролирати точно биљежење гласовања.

§. 36. Одлучује пак абсолютна већина гласова. Ако нитко није добио такве већине, бира се на ново између оне двојице, који су највише гласова добили.

§. 37. Председник изборне депутације има се бринути за то, да се при сваком гласовању биљежи точно број гласујућих, а и број гласова, дани свакому поједином кандидату.

Биљежник има то точно биљежити, а чланови изборне депутације имаду га контролирати.

§. 38. О сваком избору има се сачинити изборни записник у два примерка, које ће подписати сваколика изборна депутација. Један примерак изборног записника има се одмах, по обављеном избору изручити или послати изабрану заступнику, да му буде вјеродјаницом на сабору, а други примерак има се послати средњешњем одбору.

§. 39. Записник изборни има осим места и дана, гдје и када је избор обављен, садржати број изборника, који су били присутни, затим име изабране заступника и напокон број одвјета, којима је избор био обављен.

§. 40. Средњешњи одбор имаду именовати заступника изабрани у њихову подручку, прикљопив записнике изборне, пријавити одма бану или краљевском намеснику банке части. Остала писма, која се односе на изборе, кад буду избори свршени, имаду се справити у архиви дотичне жупаниске, градске или обштинске области.

Додатак.

§. 41. О начину, по којем би се имали бирати заступници из војничке крајине, издаће се сходна наредба онда, када његово величество позваће њихово на сабор троједне краљевине у смислу §. 5. закона о уређењу сабора нарочито одређено буде.

Дано из кр. канцеларије дворске краљевине Далмације, Хрватске и Славоније. У Бечу, 8. (20.) октобра 1867. Милан барун Кушевић с. р. генерал-тоничтва. Др. Ед. Јелачић-Бужински с. р. По превизиој заповеди Његова посвећенога царскога и краљ.-агостола величанства Стефан Вочичић с. р.

СЛАВЕНСКЕ ЗЕМЉЕ.

СРЕБИЈА. (Продужено из Србски званични Новина.) Потом иде одговор Фуад-паше г. Гарашанину од 3. (15.) октобра т. г.

Одговор Фуад-паше на депешу о Ручуцком догађају. 3. (15.) октобра 1867.

Господине председатељу.

Добро сам писмо, које сте ми извољили писати 6. септембра Нр. 3900 о поступању царске власти у Ручуцу са двојицом путника на аустријској лађи „Германија“.

Закосно сам досад са моим одговором за то што сам хтео да добијем сва потребна извештаја, како би могао добро констатовати сама факта.

Догађај о коме је реч збо се пред очима неколико иљада душа, па зато његове подробности неодолеје никаквој сујњи као што се види из аутентични и после неодречивим начином констатовати достављена, кои се подробности никако неподудару с омима, које су у прве дане достављене у Србији: те су проузроквале потрес о коме говорите у вишем писму, и изазвале рекламацију од стране књажевог правителства. Сматрам за своју дужност да вам ји доставим.

Један од преименованих путника, Цветко, још прије него што је пошао на Београда за Молдаву, био је означен главном управитељу дунавског вилаета, као шеф једне од оних чета, које су предузеле да узмуте Бугарску. По истим достављенима Цветко је зато само путовао да заверенике у том превратном послу сабере у Галацу и Израили. Виша власт у Ручуцу, на време извештена о његовом полазку из Београда, а додијеле о пролазку његовом испред Ручуца, узела је дужност предосторожношћу да мотри на све његове покрете.

Цветко за сво време што се бавио у Галацу није крио своје превратне намере и сва је средства употребио да успе.

Да он није никад стида имао у терању свог злочиног предузећа, види се отуд, што се дао у млого екселенара фотографисати са оружаним оделом, и што је на себи носио особит знак, какав је нађен у шефовима развојника, пре неколико месеци у Балканима ухањеним. Опасни карактер Цветка био је дакле савршено познат ручуцким властима, кад су оне дознале да се он укврцао с једним другом на лађи „Германија“.

Цветко није нивашта друго Дунавом путовао, већ да се постави на чело приврженика, које је био задобио.

Ви видите дакле, господине председниче, да Ручуцкој власти Цветко није био нов човек, него је био злочинац, чије силетке биле су јој познате, и над двијенијама којета она је била за сво време његова путовања и бављења у Галацу. Иначе сам се Цветко потудио да то свакому докаже. Просто позват да покаже свој пасош једним нашим чиновником заједно с другим из аустријског конзулата, Цветко је одговорио изваљивши револвер на аваничнике који су одправљали своју дужност, и који срећом небише рањени. Друг је његов показао пасош, а тај је био турски.

Пред таким опирањем оружаном руком чиновници жордаше повући се натраг, а та два човека држећи сабљу и револвер у рукама и претрди да ће сваког убити, који би им се приближио, склонили се у први салон. Видели то једна четв пунтика побеже из пароброда, те капетан истога није могао пут продужити с њима двојицом, који на лађи остане. У таком положају и код опасности очевидно, није друго остало него да се сила употреби те се Цветко и другар му узврате, ако би се противили.

Конзул аустријски и капетан лађе састадоше се код главног гувернера да се посаветују. По њиховим сагласију и решењу паша посла на ту жељ шефа жандармерије с довољним бројем заштија. Ту је био конзул аустријски са својим персоналом. Не бијаше могућно убедити злочинце да изађу из салона. Пошто су убарикадили врата и прозоре са меблима и стварима што су им се под рукама десиле, они једнако одговараху на све позиве да се предаду, тим речима да се предати неће док не убију десеторицу.

Било је опасно двоумити дуже времена за то што злочинци, на свашта готови, претили су да ће лађу нападати. Требало је дакле пробити врата и ући у салон. Први заштија што је ушао добије рану више леве сисе, а други у мишицу. Међу њим стварима нађена је једна пушка, два револвера, јадан велики нож, једна сабља, много фишека, Цветкова хајдучка аљина, и једна сребрна плоча, на којој је био особити знак бугарски гореноменути хајдука. Тако су факта текла. По њима се виде најпре разлози због који је употребљено право вистирања злочинаца.

Није могла бити царским властима мисао да учине дело самовољно над једним србским подаником. Оне су знале да су та два човека оруђе за бунтовна дела, оне су само мислиле на своју дужност да уклате сваку опасност претеху обштем у поредку и спокојству. Друго овим се доказује, да су власти поступиле посве сходно својој дужности, употребљујући силу да ји из лађе изтерају, кад им је сила била већ једино средство и кад су је употребили у присуству власти, од који пароброд зависи.

Царска влада дакле јако жали на начин којим је цела ова ствар у Србији достављена, те је дала повода појавима, и експлозији чувста, којој су се радо одазвале неке србске новине.

Али више него на новине, мисмо жалили на слово које је његово високопресвештенство србски митрополит изговорио. На што онаке речи мржње у устима једног божијег министра, и како да тумачимо онаку огорченост и онаке пресуде против царске владе?

Мислимо да такве изјаве рђаво одговарају чувствима брижљивости, којим се влада царска све више одушевљава у својим сношењима са Србијом. Ми желимо да се србски народ коначно увери с искрености брижљивости која заклања у свему царству и лица и интересе Србаља, па се надамо да ће аутентична достављена, која вам шиљем довољна бити да задовоље духове у обзиру овог посла.

Изволите уважити, г. председниче, уверење мог високог уважења. Фуад с. р.

Најпосле долази друго писмо г. Гарашанина његовој екселенцији Фуад-паше писано у Крагујевцу 8. (20.) октобра т. г.

Његовој светлости Фуад-паше министру иностраних дела високе порте.

Нр. У Крагујевцу 8. (20.) октобра 1867.

Добро сам одговор, којим сте ме 3. овог поштовали о послу ручуцком.

Правителство његове светлости кнеза искрено жељећи дознати истину о околностима, које су скопчане са жалостним оцим послом, испитало је најозбиљнијом пажњом све наводе и све податке, које саржава одговор ваше светлости.

Резултат тога испита морао нам је прачинити дубоко жалост; и доиста, светлости на велико наше чудо видимо да, далеко од тога да би ваша светлост покудла дело грозног насиља, она као да би хтела оправдати и у теорију поставити поступке, који су не само очевидно противни основима права и правде, но и који би, а то нас се из ближе тиче, имали ту практичну последицу, да нам се са свим порекну наша права као народу.

Таковом системом ја би се нашао са пуним основином побуђен да сматрам сваку даљу дискусију као излишну, па да се ограничим на то, да поднесем просвештеној оцима ваше светлости безбожност и велику неагоду последица једнога поступка, који већ није у обичају код избројаних народа, него је формално осуђен правилима међународнога права. Ништа мање из обзира помирљивог духа, ја ћу радо за час стати на земљиште факта, онако као што ји ваша светлост усваја.

Чини се из свега да је кривичност Цветкова у оцима царске ручуцкоке власти доказана овим што следује: „он беше означен генералном управитељу вилаета дунавског као поглавар једне од оних чета, које су себи поставиле тај задатак да узмуте Бугарску, — цел његовом путовања била је та да остави заверенике у овом превратном делу доведе у Галац и Израилу; он се дао фотографисати у оружаном оделу, и носио је на себи знакове особите, какви су нађени на шефовима оних развојника, који су у Балканима ухањени.“

Премад су ова обивнега тек после догађаја на среду изнесена, особито што се тиче компромитирајући знакова који су на Цветку нађени само после убиства, чини ми се, светлости, да није могућно признати, да се голим намерама и пројектима па ма како кривични били, може оправдати напрасно извршене ручуцким областима наређено. Ваша светлост познаје огромну даљину, која постоји између кривичне намере и самог извршења кривце. — Ваша би се чувствва правде и човечности узуржала против помисла да се допуште повратак у Ручуцку варварски времена, кадну су намера или претња довољне биле да буду кањене као и свршена злочинства; а доиста није ништа друго у Ручуцу учињено, него то.

Сва обивнега досега на несретног Цветка тек после, не наводе ни један укора достојан акт, који би он учинио; па се ни то неспориче, да он ни когом није стао на отоманску земљу. а познато је да је у лађу сео да се у Србију врати.

До овде ја сам се придржавао излагања факта онако као што ји представили царске власти, и ограничио сам се да добијем изводе, који су отуд учињени, но кад су те власти казале, да је Цветко, биши позват да покаже свој пасош, на то одговорио избацивши свој револвер на чиновнике, који срећом недопадоше ране, ја налазим да су оне тим саме издале савест, коју имају о свом рђавом делу, јер иначе не би им требало притећи једном наводу, за који су знали да није истина.

Од како сам имао чест атресирати вам моје писмо 6. септембра, сведочанства надлежна, достоверна и јавности предата потврдише излагања овог жалосног догађаја онако као што сам та ја учинио вашој светлости: и ја мислим да за рапорт капе-

тана лађе Германије за резултат истраге барона Едера, и за излагање учињено његовом екселенцијом канцлером аустријског царства не може се пошмњати да су пристрасни, ни подврћи питању. Сведочанствено држим да ми не треба даље о томе говорити.

То дакле стоји да су царске власти у Ручуцу брутално погазили једно начело међународнога права, и да радећи изван круга своје јурисдикције, даље су убили једног србског поданика, који се није налазио на земљи отоманској, и који није се оружјем послужио ни зашто друго него поради своје легитимне одране.

Ово је факт доказан и неоспорим, кому се озбиљност не да ослабити нити умалити ни једним дасад наведеним разлогом.

Правителство његове светлости књаза види са дубоком жалостћу да је тај догађај остао досад неказњен, и да је висока порта веровала изјаснењима и правдању, којима је цел да нам не само одрекну правду, но која још теже да утемеље одрицање наши есенцијални права, одрицање које не може бити у добронаклоном намерама правителства његовог величества Султана да га на нас примени, и које његова светлост књаза неће моћи признати ни укаквом случају.

Молим дакле вашу светлост да изволите на ново узети у призоре догађај, којим се занимамо, и да с добротом примите приметбе, које сам самом природом факта наведен да вам поднесем с оном отвореношћу, на коју смо свиikli у нашим сношењима с правителством нашег високог сизерена.

Усуђујем се надати да ће влада његовог величества Султана благооклоно примити приметбе, које сам имао чест поднети вашој светлости.

Њен правичан дух неће изоставити да призна основаност рекламација, које садржава моја прошла депеша, а тим да ће учинити да изчезне свако погрешање забунуности, коју праведно осећа србски народ, и коју кнежева влада радо би видела да замени с чувствима благодарности и признателности.

Изволите уважити. Светлости, ново уверење мога дубоког поштована и уваж вања.

подписан И. Гарашанин.

Нови Сад, 28. окт. У прошастим броју овога листа јависмо, да ће г. Алексе Захарић бити за проту новосадског изабран. Сада јављамо, да је прекјуче на св. Димитрија у карловачкој цркви за проту произведен. При служби било је и много Новосађана.

— Сутра у недељу одлази одавде депутација ове вароши, да се код угарског министарства заузме за зајам варошки, као што је одређено у овдашњој варошкој обштини. Да јој је ерстан пут, јер ако сретно сврши свој посао, заиста ће цела варош осетити олакшицу.

— Ових дана дође амо министарски повереник, г. Немет, да развиди у овдашњој штедионици основе жалбе, коју послаше неки одборници исте штедионице против неке рђаве манипулације, особито против касира Винкла. Јавићемо доцније последак тога разгледа. Свакојако би жалост била, ако би се у штедионици нашао таква злоупотребења, каква се некима особама приписују. Боље нека се они за времена уклате, него да штету трпи тај завод, који је иначе и за ову варош и за целу околину од толике користи.

— У недељу по подне у 3 сата држаће овдашња србска црвена обштина збор, коме ће поглавити посао бити, да прими извештај депутације, која је одпре ишла њег, свет. патријарху ради гимназијске ствари, па да на основу тога даље ради што је потребно.

— Одбор „Друштва за радност“ узео је стан у гостионици „код зеленог венца“ на годину дана од 3. (15.) Нов. о. г. Уписна цена и својевољни приноси за тај посао већ се купе, и изглед је да ће бити најбољег успеха.

ТЕЛЕГРАМ УРЕДНИШТВУ „ЗАСТАВЕ“

Вуковар, 27. окт.

Цел путу барона Рауха: да у Срему организује партију у свом духу сасвим је промашена; мађарска странка није се задовољила његовим разговима, ови су испод његог очекивања. Живковић у конференцији народњака пронао. Народњаки све јаче и јаче утврђују своју странку.

ПОЗИВ

на јавна предавања у дворани „код царице Јелисавете“ у Новом Саду. Јавља се поштованој публици, да ће у недељу 29. октобра (10. новембра) о. г. бити треће јавно предавање, и да ће том приликом Лаза Костић наставити и разјаснити своје предавање: „О јунацима и њиховим женама“. Владимир Јовановић предавање: „Србин и Србиња — такви какви су“. Улазна је цена за мушке 30 н. а. вр. Баца не плаћају ништа. Чист доходак иде на омладинске цели. Почетак је у 7 сахата у вече. У име одбора за јавно предавање Л. Костић.

ИЗЈАВА.

У броју 76 „Напредка“ безименог дописника иришког позвао сам ја да ми частно име своје одкрије, но он то учинити нехтеде већ се онет у бр. 79 „Напредка“ иза грма стрељајући показа за то му и онет велим даје „онадач и клетветни“ када на оно што пише име своје подписати несме, а што ми рече да се о мени доста којешта на месту говори, то је истина но ништа хрљао јер сам целом месту за време моје кнежевине велику олакшицу учинио, које ће се дуго времена проиоведати поште мислите како се о вама частни г. без имена дописнице по нашем месту говори, јошт од дана онога

када сте ногом у Ириг корачили и настанили се. Засада се са овим задовољите, а јабу скорим део ток како пређашњег поглаварства, исто тако и вођене истраге посебно печатати.

У Иригу 10. октобра 1867.

Никола Симоновић.

*) Г. дописнику јављамо да се жалба намесничком већу тиче истраге, и истом кад се истрага сврши, те се види на чему је ствар моћне се употребити за јавни лист, пошто је и нама стало до тога, да се у јавном послу невини оправдају а кривцима образина с лица скине.

ЈАВНА БЛАГОДАРНОСТ.

У почетку ових последњих школских ферија добијем у очима трахому, која је тако мах узела, да ми се од ње оба ока запалише. У овој болести употребљавао сам свакојаке лекове, но ништа ми није могло помоћи. Напоследку обратим се новосадском лекару г. др. Хомајстеру, и тек настонајањем овог г. лекара постављен сам данас у то стање, да без икаквих сметња и напора могу слободно читати и писати. С тога се обавезаним налазим, да му овим путем благодарим.

У Пешти 18. окт. 1867. Миша Димитријевић. правник.

ПОПРАВКА.

У 98. броју „Заставе“ под насловом „Школско питање на државном с. у Бечу“ треба да дође после Хермана одма говор Савицког који се свршује са речима испод Херманове беседе: „Али како стоји.“ и т. д.

ТРГОВИНА И ОБРТНОСТ.

Ж. П. Сисак 22. окт. Ове недеље као и прошле све што нам је на пијалу дошло, одма је разопродато и за Трст послато. Свега је продато: 1000 ваг. хрватске шенице 82—3 фун. 5 фр. 45 н. 3000 ваг. босанске шенице тр: 80—1 фун. 5 фр. 20 н. 3000 ваг. бос. кукуруза тр: 3. фр. 65 н. 5000 ваг. бос. зоби тр: 1 фр. 60 н. 2800 ваг. бан. зоби тр: 48 фун. 1 фр. 85 н. 1000 ваг. хрв. зоби 44—5 фун. 1 фр. 70 н. Време имамо лепо; Воде су за путовање добре.

Ценовник Пештанске берзе од 26. Окт.

	фун.	Пошунца
Шеница банатска нова 86—87	—	— 5.95 6.30
„ потиска	86—87	— 5.95 6.35
„	88—89	— 6.35 6.60
„ пештанска	84 86	— 5.70 6.05
Наполица	84—82	— —
Раж	78—80	— 4.— 4.05
Јечам пиварски	68—70	— 2.80 3.10
„ ва храну	65—68	— 2.60 2.75
Зоб нова	44—46	— 1.70 1.75
Кукуруз банат. нов.	—	— 3.90 3.95
Проја	—	— —
Репца кол.	—	— 6.— 6.—
„ банат.	—	— 5.87 6.—
Пасуљ	—	— 5.50 6.—

Курс бечке берзе.

Акције народне банке	—	— 684
5% металик	—	— 7.40
Зајам народни	—	— 65.70
Дукати	—	— 5.94
Аустријско сребро	—	— 122

СТЕЦИШТЕ ЗА ЛИКОВОЉУ.

Овим се отвара стечај за ликовољу код „Вршачког српског цркненог певачког друштва“ са годишњом платом од 700 фр. а. вр.

Сви они, који ово место желе, имају до 8-ог нов. 1867 своју молбеницу досеписаноме са крштењем писмом, са сведочанством владар од надлежне власти и са сведочанством, да су конзерваториске науке свршили приносилати.

Првенство имају они, који ће показати, да се и у комповању разуму.

У Вршцу 8. окт. 1867. Сима Цијук председник друштва.

Стечај.

Од стране подписаног средоточног жуп. кот. суда ставља се до знања да је у трговишту Даљу, које преко 5000 душа броји, местс једног лежника са годишњом платом од 400 фр. и доплатом од стране властелинства у износу од 60 фр. а. вр. уприжањено постало у коју се сврху стечај до 15. студеног а. г. овим расписује и сви они проситељи који ову службу постигну желе своје молбе са доказима сврху њихове старости, способности, досадањег службовања, сврху знања српског или нашег српског славенског језика и т. д. провиђење до горе-назначеног времена подписаном кот. суду овом поднесу.

У Осеку дана 1. листопада 1867.

3—3 Средоточни жуп. кот. судца. Бурђевић.

15. Новембра 1867.

вуку се велике срећке, основане од кр. баварске владе и ујамчене у суми од 4 милиона 80,544 фр. у сребру.

Међу 250,000 добиткака налазе се три велика добитка по 25,000; 6 по 20,000; 4 по 15,000; 8 по 10,000; 1 са 15,000; 1 са 14,000; 8 по 12,000; 23 по 10,000; 8 по 8,000; 8 по 7,000; 8 по 6,000; 15 по 5,000; 1 по 3,000; 50 по 2,000; 61 по 1,000; 98 по 500; 5 по 200; 503 по 100; 990 по 50 и т. д.; и 9 фр. као најмањи добитак сваке извучене срећке.

Подписани даје за овај пут једну целу срећку (лоз) за 1 фр., 6 срећка за 5 фр., 13 срећка за 10 фр. и 27 срећка за 20 фр. а. вр. у банкнотама.

Наручбине извршују се брзо за послане новце; свакој наручбини прилаже се с званични преглед срећка, и пошто се извуку шиље се безплатно листа извучених срећка сваком учестнику.

За набавку срећка ваља се обратити на ову адресу:

J. Breucha
Handlungshaus in Frankfurt a. M.
kleine Bockenheimer-gasse. 9.

Са овим бројем разашиле се: „Устав избране православне српске црквене обштинске новосадске“.